

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః
శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే

॥ శతతమః సర్గః ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః
శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

॥ శతతమః సర్గః ॥

శ్రీరామస్య భరతం ప్రతి కుశలప్రశ్నవ్యాజేన రాజనీతేరుపదేశః

జటిలం చీరవసనం ప్రాంజలిం పతితం భువి |
దదర్శ రామో దుర్దర్శం యుగాంతే భాస్కరం యథా || 2.100.1 ||

కథంచిదభివిజ్ఞాయ వివర్ణవదనం కృశం |
భ్రాతరం భరతం రామః పరిజగ్రాహ పాణినా || 2.100.2 ||

ఆఘ్రాయ రామస్తం మూర్ధ్ని పరిష్వజ్య చ రాఘవం |
అంకే భరతమారోప్య పర్యపృచ్ఛత సాదరం || 2.100.3 ||

క్వ ను తేఽభూత్ పితా తాత యదరణ్యం త్వమాగతః |
న హి త్వం జీవతస్తస్య వనమాగంతుమర్హసి || 2.100.4 ||

చిరస్య బత పశ్యామి దూరాద్ భరతమాగతం |
దుష్ప్రతీకమరణ్యేఽస్మిన్ కిం తాత వనమాగతః || 2.100.5 ||

కచ్ఛిన్ను ధరతే తాత రాజా యత్ త్వమిహాగతః |
కంచిన్న దీనః సహసా రాజా లోకాంతరం గతః || 2.100.6 ||

కచ్ఛిత్ సౌమ్య న తే రాజ్యం భ్రష్టం బాలస్య శాశ్వతం |
కచ్ఛిచ్ఛ్రాషసే తాత పితుః సత్యపరాక్రమ || 2.100.7 ||

కచ్చిద్ దశరథో రాజా కుశలీ సత్యసంగరః |
రాజసూయాశ్వమేధానామాహర్తా ధర్మనిశ్చితః || 2.100.8 ||

స కచ్చిద్ బ్రాహ్మణో విద్వాన్ ధర్మనిత్యో మహాద్యుతిః |
ఇక్ష్యాకూణాముపాధ్యాయో యథావత్ తాత పూజ్యతే || 2.100.9 ||

తాత కచ్చిచ్చ కౌసల్యా సుమిత్రా చ ప్రజావతీ |
సుఖినీ కచ్చిదార్యా చ దేవీ నందతి కైకయా || 2.100.10 ||

కచ్చిద్ వినయసంపన్నః కులపుత్రో బహుశ్రుతః |
అనసూయురనుద్రష్టా సత్యతస్తే పురోహితః || 2.100.11 ||

కచ్చిదగ్నిషు తే యుక్తో విధిజ్ఞో మతిమాన్మజుః |
హలతం చ హోష్యమాణం చ కాలే వేదయతే సదా || 2.100.12 ||

కచ్చిద్ దేవాన్ పితౄన్ భృత్యాన్ గురూన్ పితృసమానపి |
వృద్ధాంశ్చ తాత వైద్యాంశ్చ బ్రాహ్మణాంశ్చాభిమన్యసే || 2.100.13 ||

ఇశ్వస్త్రవరసంపన్నమర్థశాస్త్రవిశారదం |
సుధన్వానముపాధ్యాయం కచ్చిత్ త్వం తాత మన్యసే || 2.100.14 ||

కచ్చిదాత్మసమాః శూరాః శ్రుతవంతో జితేంద్రియాః |
కులీనాశ్చేంగితజ్ఞాశ్చ కృతాస్తే తాత మంత్రిణః || 2.100.15 ||

మంత్రో విజయమూలం హి రాజ్ఞాం భవతి రాఘవ |
సుసంవృతో మంత్రిధురైరమాత్యైః శాస్త్రకోవిదైః || 2.100.16 ||

కచిన్నిద్రావశం నైషి కచ్చిత్ కాలేఽవబుధ్యసే |
కచ్చిచ్చాపరరాత్రేషు చింతయస్యర్థనైపుణం || 2.100.17 ||

కంచిన్మంత్రయసే నైకః కచ్చిన్న బహుభిః సహ |
కచ్చిత్ తే మంత్రితో మంత్రో రాష్ట్రం న పరిధావతి || 2.100.18 ||

కచ్చిదర్థం వినిశ్చిత్య లఘుమూలం మహోదయం |
క్షిప్రమారభసే కర్మ న దీర్ఘయసి రాఘవ || 2.100.19 ||

కచ్చిన్ను సుకృతాన్వేవ కృతరూపాణి వా పునః |
విదుస్తే సర్వకార్యాణి న కర్తవ్యాని పార్థివాః || 2.100.20 ||

కచ్చిన్న తర్కైర్ముక్త్యా వా యే చాప్యపరికీర్తితాః |
త్వయా వా తవ వామాత్వైర్బుధ్యతే తాత మంత్రితం || 2.100.21 ||

కచ్చిత్ సహస్రైర్మూర్ఖాణామేకమిచ్ఛసి పండితం |
పండితో హ్యర్థకృచ్ఛేషు కుర్యాన్నిశ్చేయసం మహాత్ || 2.100.22 ||

సహస్రాణ్యపి మూర్ఖాణాం యద్యుపాస్తే మహీపతిః |
అథవాప్యయుతాన్వేవ నాస్తి తేషు సహాయతా || 2.100.23 ||

ఏకోఽప్యమాత్యో మేధావీ శూరో దక్షో విచక్షణః |
రాజానం రాజపుత్రం వా ప్రాపయేన్మహతీం శ్రియం || 2.100.24 ||

కచ్చిన్ముఖ్యా మహత్స్వేవ మధ్యమేషు చ మధ్యమాః |
జఘన్యాశ్చ జఘన్యేషు భృత్యాస్తే తాత యోజితాః || 2.100.25 ||

అమాత్యానుపధాతీతాన్ పితృపైతామహాశుచీన్ |
శ్రేష్ఠాచ్ఛ్రేష్ఠేషు కచ్చిత్ త్వం నియోజయసి కర్మసు || 2.100.26 ||

కచ్చిన్నోగ్రేణ దండేన భృశముద్వేజితాః ప్రజాః |
రాష్ట్రే తవావజానంతి మంత్రिణః కైకయాసుత || 2.100.27 ||

కచ్చిత్ త్వాం నావజానంతి యాజకాః పతితం యథా |
ఉగ్రప్రతిగ్రహీతారం కామయానమివ స్త్రియః || 2.100.28 ||

ఉపాయకుశలం వైద్యం భృత్యసందూషణే రతం ।
శూరమైశ్వర్యకామం చ యో హంతి న స హన్యతే ॥ 2.100.29 ॥

కచ్చిద్ ధృష్టశ్చ శూరశ్చ ధృతిమాన్ మతిమాంచుచిః ।
కులీనశ్చానురక్తశ్చ దక్షః సేనాపతిః కృతః ॥ 2.100.30 ॥

బలవంతశ్చ కచ్చిత్ తే ముఖ్యా యుద్ధవిశారదాః ।
దృష్టాపదానా విక్రాంతాస్త్యయా సత్యత్య మానితాః ॥ 2.100.31 ॥

కచ్చిద్ బలస్య భక్తం చ వేతనం చ యథోచితం ।
సంప్రాప్తకాలం దాతవ్యం దదాసి న విలంబసే ॥ 2.100.32 ॥

కాలాతిక్రమణే హ్యేవ భక్తవేతనయోర్భృతాః ।
భర్తురప్యతికుప్యంతి సోఽనర్థః సుమహాన్ కృతః ॥ 2.100.33 ॥

కచ్చిత్ సర్వేఽనురక్తాస్త్యాం కులపుత్రాః ప్రధానతః ।
కచ్చిత్ ప్రాణాంస్తవార్థేషు సంత్యజంతి సమాహితాః ॥ 2.100.34 ॥

కచ్చిజానపదో విద్వాన్ దక్షిణః ప్రతిభానవాన్ ।
యథోక్తవాదీ దూతస్తే కృతో భరత పండితః ॥ 2.100.35 ॥

కచ్చిదష్టాదశాన్యేషు స్వపక్షే దశ పంచ చ ।
త్రిభిస్త్రీభిరవిజ్ఞాతైర్వత్సి తీర్థాని చారకైః ॥ 2.100.36 ॥

కచ్చిద్ వ్యపాస్తానహితాన్ ప్రతియాతాంశ్చ సర్వదా ।
దుర్బలాననవజ్ఞాయ వర్తసే రిపుసూదన ॥ 2.100.37 ॥

కచ్చిన్న లోకాయతికాన్ బ్రాహ్మణాంస్తాత సేవసే ।
అనర్థకుశలా హ్యేతే బాలాః పండితమానినః ॥ 2.100.38 ॥

ధర్మశాస్త్రేషు ముఖ్యేషు విద్యమానేషు దుర్బుధాః ।
బుద్ధిమాన్వీక్షీకీ ప్రాప్య నిరర్థం ప్రవదంతి తే ॥ 2.100.39 ॥

వీరైరధ్యుషితాం పూర్వమస్మాకం తాత పూర్వకైః |
సత్యనామాం దృఢద్వారాం హస్త్యశ్వరథసంకులాం || 2.100.40 ||

బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్వైశ్యైః స్వకర్మనిరతైః సదా |
జితేంద్రియైర్మహోత్సాహైర్వృతామార్వైః సహస్రశః || 2.100.41 ||

ప్రాసాదైర్వివిధాకారైర్వృతాం వైద్యజనాకులాం |
కచ్చిత్ సముదితాం స్ఫీతామయోధ్యాం పరిరక్షసే || 2.100.42 ||

కచ్చిచ్చైత్యశతైర్జుష్టః సునివిష్టజనాకులః |
దేవస్థానైః ప్రపాభిశ్చ తటాకైశ్చోపశోభితః || 2.100.43 ||

ప్రహృష్టనరనారీకః సమాజోత్సవశోభితః |
సుకృష్టసీమాపశుమాన్ హింసాభిరభివర్జితః || 2.100.44 ||

అదేవమాత్మకో రమ్యః శ్వాపదైః పరివర్జితః |
పరిత్యక్తో భయైః సర్వైః ఖనిభిశ్చోపశోభితః || 2.100.45 ||

వివర్జితో నరైః పాపైర్మమ పూర్వైః సురక్షితః |
కచ్చిజనపదః స్ఫీతః సుఖం వసతి రాఘవ || 2.100.46 ||

కచ్చిత్ తే దయితాః సర్వే కృషిగోరక్షజీవినః |
వార్తాయాం సంశ్రితస్తాత లోకోఽయం సుఖమేధతే || 2.100.47 ||

తేషాం గుప్తిపరీహారైః కచ్చిత్ తే భరణం కృతం |
రక్ష్యా హి రాజ్ఞా ధర్మేణ సర్వే విషయవాసినః || 2.100.48 ||

కంచిత స్త్రీయః సాంత్యయసే కచ్చిత్ తాస్తే సురక్షితాః |
కంచిన్న శ్రద్ధధాస్యాసాం కచ్చిద్ గుహ్యం న భాషసే || 2.100.49 ||

కచ్చిన్నాగవనం గుప్తం కచ్చిత్ తే సంతి ధేనుకాః |
కచ్చిన్న గణికాశ్వానాం కుంజరాణాం చ తృప్యసి || 2.100.50 ||

కచ్చిద్ దర్శయసే నిత్యం మానుషాణాం విభూషితం |
ఉత్థాయోత్థాయ పూర్వాహ్నా రాజపుత్ర మహాపథే || 2.100.51 ||

కచ్చిన్న సర్వే కర్మాంతాః ప్రత్యక్షాస్తేఽవిశంకయా |
సర్వే వా పునరుత్సృష్టా మధ్యమేవాత్ర కారణం || 2.100.52 ||

కచ్చిద్ దుర్గాణి సర్వాణి ధనధాన్యాయుధోదకైః |
యంత్రైశ్చ ప్రతిపూర్ణాని తథా శిల్పిధనుర్ధరైః || 2.100.53 ||

ఆయస్తే విపులః కచ్చితే కచ్చిదల్పతరో వ్యయః |
అపాత్రేషు న తే కంచితే కోషో గచ్ఛతి రాఘవ || 2.100.54 ||

దేవతార్థే చ పిత్రర్థే బ్రాహ్మణాభ్యాగతేషు చ |
యోధేషు మిత్రవర్గేషు కచ్చిద్ గచ్ఛతి తే వ్యయః || 2.100.55 ||

కచ్చిదార్యోఽపి శుద్ధాత్మా క్షారితశ్చాపకర్మణా |
అదృష్టః శాస్త్రకుశలైర్న లోభాద్ బధ్యతే శుచిః || 2.100.56 ||

గృహీతశ్చైవ పృష్టశ్చ కాలే దృష్టః సకారణః |
కచ్చిన్న ముచ్యతే చోరో ధనలోభాన్నరర్షభ || 2.100.57 ||

వ్యసనే కచ్చిదాధ్యస్య దుర్బలస్య చ రాఘవ |
అర్థం విరాగాః పశ్యంతి తవామాత్యా బహుశ్రుతాః || 2.100.58 ||

యాని మిథ్యాభిశస్తానాం పతంత్యశ్రాణి రాఘవ |
తాని పుత్రపశూన్ ఘ్నంతి ప్రీత్యర్థమనుశాసతః || 2.100.59 ||

కచ్చిద్ వృద్ధాంశ్చ బాలాంశ్చ వైద్యాన్ ముఖ్యాంశ్చ రాఘవ |
దానేన మనసా వాచా త్రిభిరేతైర్బుభూషసే || 2.100.60 ||

కచ్చిద్ గురూంశ్చ వృద్ధాంశ్చ తాపసాన్ దేవతాతిథీన్ |
చైత్యాంశ్చ సర్వాన్ సిద్ధార్థాన్ బ్రాహ్మణాంశ్చ నమస్యసి || 2.100.61 ||

కచ్చిదర్థేన వా ధర్మమర్థం ధర్మేణ వా పునః |
ఉభౌ వా ప్రీతిలోభేన కామేన న విబాధసే || 2.100.62 ||

కచ్చిదర్థం చ కామం చ ధర్మం చ జయతాం వర |
విభజ్య కాలే కాలజ్ఞ సర్వాన్ వరద సేవసే || 2.100.63 ||

కచ్చిత్ తే బ్రాహ్మణాః శర్మ సర్వశాస్త్రార్థకోవిదాః |
ఆశంసంతే మహాప్రాజ్ఞ పౌరజానపదైః సహ || 2.100.64 ||

నాస్తిక్యమన్యతం క్రోధం ప్రమాదం దీర్ఘసూత్రతాం |
అదర్శనం జ్ఞానవతామాలస్యం పంచవృత్తితాం || 2.100.65 ||

ఏకచింతనమర్థానామనర్థజ్ఞైశ్చ మంత్రణం |
నిశ్చితానామనారంభం మంత్రస్యాపరిరక్షణం || 2.100.66 ||

మంగలాద్యప్రయోగం చ ప్రత్యుత్థానం చ సర్వతః |
కచ్చిత్ త్వం వర్జయస్యేతాన్ రాజదోషాంశ్చతుర్దశ || 2.100.67 ||

దశపంచచతుర్వర్గాన్ సప్తవర్గం చ తత్త్వతః |
అష్టవర్గం త్రివర్గం చ విద్యాస్తిస్త్రశ్చ రాఘవ || 2.100.68 ||

ఇంద్రియాణాం జయం బుద్ధ్యా షాడ్గుణ్యం దైవమానుషం |
కృత్యం వింశతివర్గం చ తథా ప్రకృతిమండలం || 2.100.69 ||

యాత్రాదండవిధానం చ ద్వియోనీ సంధివిగ్రహో |
కచ్చిదేతాన్ మహాప్రాజ్ఞ యథావదనుమన్యసే || 2.100.70 ||

మంతిభిస్త్యం యథోద్దిష్టం చతుర్భిస్తిభిరేవ వా |
కచ్చిత్ సమస్తైర్వస్తైశ్చ మంత్రం మంత్రయసే బుధ || 2.100.71 ||

కచ్చిత్ తే సఫలా వేదాః కచ్చిత్ తే సఫలాః క్రియాః |
కచ్చిత్ తే సఫలా దారాః కచ్చిత్ తే సఫలం శ్రుతం || 2.100.72 ||

కచ్చిదేషైవ తే బుద్ధిర్యథోక్తా మమ రాఘవ |
ఆయుష్యా చ యశస్యా చ ధర్మకామార్థసంహితా || 2.100.73 ||

యాం వృత్తిం వర్తతే తాతో యాం చ నః ప్రపితామహాః |
తాం వృత్తిం వర్తసే కచ్చిద్ యా చ సత్పథగా శుభా || 2.100.74 ||

కచ్చిత్ స్వాదుకృతం భోజ్యమేకో నాశ్నాసి రాఘవ |
కచ్చిదాశంసమానేభ్యో మిత్రేభ్యః సంప్రయచ్ఛసి || 2.100.75 ||

రాజా తు ధర్మేణ హి పాలయిత్వా
మహీపతిర్దండధరః ప్రజానాం |
అవాప్య కృత్స్నాం వసుధాం యథావ -
దితశ్చ్యుతః స్వర్గముపైతి విద్వాన్ || 2.100.76 ||

|| ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే
అయోధ్యాకాండే శతతమః సర్గః ||